

ledes af Schimmelmänn og Ditlev Reventlow, betalte en stor del af lånene tilbage, men fra 1768 steg dens gæld til banken igen, og nu i hurtigt tempo, såvel i Struensees tid som efter hans fald. Atter kom der derfor vanskeligheder ved at holde kursen, og dette førte til, at Schimmelmänn udkastede tanken om, at staten skulle overtage banken, hvad der skete 1773, et logisk resultat af, at den havde stillet sig så ganske til statens disposition.

Den her foreliggende fremstilling af den ene side af bankens funktion må få en læser til at nære håb om, at forf. vil fortsætte sit arbejde med en skildring af dens forhold til erhvervslivet og helst af dens udvikling i tiden op til statsbankerotten. Det vil da blive en af de hovedpiller, hvorpå en ny, samlet skildring af det 18. århundredes økonomiske historie ad åre kan bygges op.

Aa. Rasch.

Christian Molbechs Brevveksling med svenske Forfattere og Videnskabsmænd.

Udgivet af *Det danske Sprog- og Litteraturselskab* ved Morten Borup. III. (Gleerup, Lund, og Rosenkilde og Bagger, 1956). LV, 280 + 371 + 383 s.

Det tjener Det danske Sprog- og Litteraturselskab til ære, at det har udsendt denne brevsamling. Og til ikke mindre ære tjener værket den som forfatter og udgiver hartad utroligt arbejdsomme og saare omhyggelige lektor Morten Borup. Udvalget af breve er skønsomt. Den fyldige indledning er højst læseværdig. Og det lærde noteapparat og registrene er mønstergyldige.

Fejlfri er, som bekendt, intet menneskeværk. Hvad anm. har fundet noget at indvende imod, er dog kun lappalier. Med en enkelt undtagelse. Borup skriver i sin indledning (p. XI), efter at have afvist den »halve« — hvorfor skrive »halve«? — sandhed, at den aandelige skandinavisme først begynder med Tegnér's laurbærkroning af Oehlenschläger 1829: »Man maa søge tilbage til Slutningen af det 18. Aarhundrede for at finde de første Forsøg paa at skabe kulturelle Tilnærmelser mellem de to Nabonationer, efter at de i de foregaaende Aarhundreder kun havde mødt hinanden paa Krigens Valpladser, og hvis man skulde gaa strengt kronologisk til Værks, maatte Dokumenteringen af en saadan fredelig Forbindelse endda begynde med den Generation, der gik forud for Molbech.« Derpaa nævnes Rasmus Nyerup og Jens Kragh Høst, medstifterne af »Det skandinaviske Litteraturselskab« (1796).

Det kan omtvistes, om Martin Weibull havde helt ret, da han skrev: »Genom sina förbindelser med Suhm, Schøning, Langebek och andra danska historiska samlare är Sven Lagerbring att betrakta såsom den första literära skandinavien på svensk sida« (Lunds Universitets Historia II, 240). Givet er imidlertid, at vi i denne forbindelse skal længere tilbage, end Borup antager. Anm. skal her ikke komme ind paa den store betydning, Holberg havde for den svenske læseverden, og de »filosofiske« breve, han efter al sandsynlighed vekslede med Hedvig Charlotta Nordenflycht. Ej heller paa det mærkelige skrift »Somnium Gersdorphianum«, temmeligt sikkert blevet til i en kreds i Stockholm, hvis hovedskikkelser var Hannibal Sehested og Schering Rosenhane i sommeren 1660, paa Sehesteds og hans søstersøn Ivar Rosenkrantz' og Povl Vendelbo Løvenørns politiske skandinavisme (for Løvenørns vedkommende var den i øvrigt mere end rent politisk). Men til at komme uden om er ikke den mangeaarige brevveksling, som Jacob Langebek efter sit Stockholmbesøg 1753—54 førte med svenske lærde og yndere af »vitterheten«: Nils Reinhold Brocman,

Carl Gustaf Warmholtz, Sven Lagerbring, Gustaf Sommelius, Johan Adolf Stechau, Carl Gustaf Gottfried Hilfeling (arkiv- og antikvitetsstegneren, hvem Molbech besøgte 1812 som livsfrisk olding i Skövde) o. a. At denne korrespondance har været adskilligt mere omfattende end de specimina, som det lykkedes H. F. Rørdam at sanke sammen i »Breve fra Jacob Langebek«, er jo givet.

Der indledes herved et samarbejde med den fælles interesse for nordisk historie og sprog som grundlag, som Nyerup, Høst, Rasmus Rask, Molbech og deres svenske korrespondenter blot fortsatte i øget målestok.

Men den aandelige luft mellem Danmark og Sverige paavirkedes ganske vist efter Molbechs Sverigesture i 1812 af nye strømninger. Den historisk-antikvarisk-sproglige kundskabs- og tankeudvexling varede ved, men interessen for de to folks skønne litteratur, for deres forskellige folkeaand og for landenes naturejendommeligheder rykker i romantikens tegn langt stærkere i forgrunden end før. Et kapitel for sig er den danske Bellman-menighed.

Chr. Molbech hører ikke til de største i dansk aandsliv. Men han gemte bag sit med aarene stedse mere »vrantne« væsen en fyrig sjæl, en utrættelig optagethed af historiske, æstetiske, sproglige og menneskelige problemer og megen hjertevarme. Som initiativtager indenfor nordisk historie- og sprogforskning er hans betydning stor. Og han blev før studenterskandinavismen, de nordiske naturforsker møder og den politiske skandinavisme, som den konservative mand ikke led, en centralskikkelse i bog-, haandskrift- og litteraturformidlingen mellem de to lande øst og vest for Sundet, den første, som paa dansk gav en udsigt over den svenske litteraturs historie paa tryk (1815) og i forelæsninger, og til sin død en oprigtig, omend ikke altid lige skønson, elsker af denne litteratur.

Det var i 1812, at amanuensis ved Det kgl. Bibliotek Chr. Molbech, som havde lagt grunden til et litterært ry ved sine »Vaarblomster og Hedeurter« og »Ungdomsvandringer i mit Fødeland«, af den danske efterretningstjenestes leder Eilert Tscherning sendtes til Skaane og Bleking, samtidig med at Nyerup og Rask sendtes til Stockholm og Uppsala. Deres instruxer paalagde dem at indsamle politiske informationer under dækning af deres videnskabelige gøremaal. Ikke mindst for Molbech gav de to Sverigesrejser i 1812, som han udstrakte fra de gammeldanske landskaber til Småland, Väster- og Östergötland, Stockholm og Uppsala, anledning til at stifte varige ven- og videnskabelige kontakter med betydende svenske. Ogsaa til alvorligt at tabe sit hjerte til den unge Östgötaherregaardsfrøken Malin Rääf — i et milieu, hvis vildtsmag minder om Ekebykavallerernes. Hendes følelser naede dog ikke over venskabet temperatur, hvad der skaffede den 29-aarige dansker en haard sjælekrise.

En litterær frugt af rejserne blev »Breve fra Sverige i Aaret 1812« (1814—17). Men Borups brevudvalg er langt rigere.

Kun een gang senere, i sommeren 1842, skulde Molbech, nu professor og bibliotekar, gense Mälareggen. Men Lund og Sydsverige besøgte han oftere, fra 1830'erne i regelen hvert aar ved midsommertid. Og stadig vedligeholdte han i breve forbindelsen med sin efterhaanden udvidede svenske venne- og fagfællekreds.

Som den sentimentale romantiker, den unge Molbech var, var det især med »phosphoristerne« P. D. A. Atterbom og Lorenzo Hammarsköld, han under sit første Sverigesophold sluttede venskab. Geijer og Tegnér fandt ham ikke værdig til nærmere tilknytning. Molbech var paa sin side langt fra ukritisk

over for svenske forhold og svensk aandsdannelse og mente, at Danmark i litteraturen havde et forspring. 30 aar senere fandt den overfor dansk udvikling mere og mere skeptiske mand i broderlandet »noget langt mere originalt, om man vil gammeldags, men ogsaa mere karakteristisk, bevægende sig med mere Frihed, Selvstændighed og Eiendommelighed«, og glædede sig over den svenske nationalkarakters høflighed, finhed, religiøsitet og konservatisme. Kuriøst nok foretrak Otto v. Bismarck, da han 1857 gjorde en jagttur til Sverige og lagde hjemvejen over København, af omtrent de samme grunde svensk folkeaaend og samfundsstruktur for den danske.

Blandt de svenske brevskrivere er tre særlig rigt repræsenterede. Den ene er Lorenzo Hammarsköld, lidt af en svensk Molbech, finere som æstetiker og her mere af en pionér, ringere som lærd — Molbech savnede virkelig ikke, i hvert fald som historiker, den »akribi«, som Borup helt synes at ville fraskrive ham (p. XXX), sin danske ven lig i polemisk lidenskab. Det var fremfor alle Hammarsköld (død allerede 1827), der introducerede vennen i Sverige baade som gæst og forfatter. Molbechs yndling blandt svenske var dog Atterbom, i hvem han kom til at se Sveriges største digter. Brevvexlingen kaster rigt lys over de tre personligheder og over litterære og andre forhold i begge lande. Den tredje af hovedkorrespondenterne er (fra 1834) den udmærkede kirkehistoriker Henrik Reuterdaahl, bibliotekar, adjunkt, professor og domprovst i Lund, sluttelig Sveriges ærkebiskop, en klar og fast aand af høj menneskelig lødighed. En anden svensk gejstlig og historiker, som blev Molbechs ven, var Anders Fryxell. Ham ydede danskeren vaabendragerhjælp i hans langtfra ubegrundede angreb paa Geijers »aristokratfördömande«. Her stod en anden af korrespondenterne, den holdningsfulde arkæolog og historiker, riksantikvar Bror Emil Hildebrand paa Geijers side. En anden forsker af den meget solide type er det Molbechs ære at have sat i gang, bl. a. ved optagelse i »Hist. Tidsskrift« af hans rids af Gotlands- og Dalmaalene: den af manglende selvtillid og forstaaelse tyngede sprogmand Carl Säve, siden Uppsalas første professor i nordiske sprog. Mere kritisk var danskeren overfor den fantasi-fulde senere domprovst i Göteborg Peter Wieselgren og det Svenske Akademis adelige sekretær Bernhard v. Beskow. Den sidste søgte forgæves gennem Molbech at faa sine svage tragedier opført paa Det kgl. Teater. Til gengæld ydede den danske lærde Beskow værdifuld hjælp med at faa arbejdet paa akademiets svenske ordbog i gang.

Endnu flere kunde nævnes, men lad dette være nok.

Fælles for de fleste af de svenske »pennevenner«, Molbech vandt sig, er deres konservatisme i politik og aandspræg. Der er ingen »skandinaviske« liberalere imellem dem. Og de har kunnet enes med Molbech og hans danske ven Peder Hjort — og med tidens største danske historiker C. Paludan-Müller — om, at nordisk kulturudvexling vil blive fattigere, ikke rigere ved en statslig forening og en sproglig sammensmeltning. »Ikke Enhed, med Samarbejde — dette er Molbechs nordiske Tanke«, skriver Borup (p. LV), »og Erfaringerne fra de sidste hundrede Aar synes at have givet ham Ret«. Ja, Molbech havde ikke blot, som Borup, der her føler sig i defensiven, lidt forsigtigt udtrykker det, »en god Portion nøgtern Sans«. Forsker af højeste rang var den nervøse og rastløse mand ikke, men, hvad angaar udstikning af arbejdslinier, kunde han være ualmindeligt klarsynet. Det viser til fulde hans program for »Dansk historisk Forening« og dens tidsskrift. Anm. kan ikke tilbageholde den slutbemærkning, at Molbechs nordiske linie — uden om dynastisk eller anden statslig union og uden om den af pietetsløse fusentaster gennemtvungne svecisering

af vort gamle skriftsprog (noget, hvortil et svensk sidestykke vilde være ganske utænkeligt) — ligger i fortsættelse af Hannibal Sehesteds og Jens Juels.

C. O. Bøggild-Andersen.

Troels G. Jørgensen: Andreas Frederik Krieger. Juristen — Politiker — Borgeren. (Arne Frost-Hansens Forlag, København 1956). 291 s.

»Man kan være fuldkommen sikker paa, at lader man haant om den rette virkelige ægte Formsans, kommer man ind paa et kaotisk Virvar eller ind paa Jaskeriets Enemærker«. Saaledes talte A. F. Krieger 1862 i monarkiets rigsraad. Der er øjeblikke, hvor denne udtalelse rinder en i hu, naar man læser den skildring af Kriegers liv og virke, som den højtbedagede fhv. højesteretspræsident har givet. Dispositionen har sine mangler; der er flere end een forsyndelse mod god dansk syntax; der er større eller mindre positive fejl; der er steder, hvor den kritiske læser har svært ved at følge forf.s argumentation. Til tider har den historiske granskning ikke været indtrængende nok.

En del af svaghederne skyldes vistnok, at den som jurist saa lærde og skolede forf. ikke i helt samme grad er skolet som historiker. Og det synes, som om de mange domme og domspræmisses, juridiske betænkninger og afhandlinger, han gennem et langt og arbejdsfyldt liv har affattet, har virket indtørrrende paa hans talent som historieskriver. At det her ikke mangler paa oprindelige anlæg, hvori det er fristende at se en arv fra faderen, der skrev dansk prosa saa lifligt som kun ganske enkelte andre, viser slet ikke faa steder i bogen. Nævnes kan som eksempler den i sin reserverede nænsomhed saa fine redegørelse for forholdet mellem Krieger og fru Heiberg og de skønne ord om Marmorkirken: »Da Byggeperioden var ovre, kuplede den guldstribede Kobberhjelm sig over den vældige Rundkirke med sin Lanterne foroven, der synede langt ud over Landet som over Sundet. Der laa et Bygningsværk til aandeligt Brug af den Slags, at en Befolknings Sind kan drage Næring deraf ved Beskuelsen, et Mindesmærke, kan man sige, ogsaa for den nationalliberale Periode i Danmarks Historie« (s. 235).

A. D. Jørgensen har nikket anerkendende fra sin himmel, da hans søn skrev dette.

Trods saadanne lysglimt bliver bogen dog næppe folkelæsning. Men for den, der — uanset manglerne, som i denne summariske anmeldelse ikke skal opregnes pedantisk i række og geled — ikke kan undgaa at fængsles dybt, træder det tydeligt frem, at det har været en hjertesag for forf. at skrive den, og at den hviler paa mange aars syslen med og tænkning over emnet. En forstudie kom allerede for over 30 aar siden i den fortjenstfulde »A. F. Krieger, som Jurist« (1923), som forf. nu har kunnet supplere bl. a. ved fremdragelse af Kriegers omfattende guldmedaljeafhandling om retslig prøvelse af øvrighedsbestemmelser. Og en kendsgerning er det, at forf. netop som jurist har haft betingelser for at forstaa afgørende sider af Kriegers aand og personlighed, som fattes de fleste historikere. Bedst i biografien er da ogsaa gennemgaaende de afsnit, der behandler Krieger som juridisk forfatter og som lovgiver eller virksom forberedende og udformende deltager i lovarbejder, fra juni-grundloven og fremover. Her er mange træfsikre bemærkninger og korrektiver til tidligere fremstillinger.

Forf. vil ud fra Kriegers personlige, sociale og historiske forudsætninger samle hans »Egenart som Politiker« i ordene »konstitutionel Politiker« (s. 94). Men det var Krieger jo ikke ene om at være. Mere centralt rammende er: »den